

WŁADYSŁAW MAKARSKI

Lublin

JESZCZE O LACHU – LĘCHU – LECHU

Wokół wyżej wymienionych etnonimów i związanego z nimi skomplikowanego problemu lechizmu narosła bogata literatura historiograficzna i lingwistyczna. Ta pierwsza była już kilkakrotnie podsumowywana w artykułach i monografiach takich między innymi autorów, jak F. Persowski, S. Zajączkowski, S. M. Kuczyński i A. Nowakowski¹. Weszła ona do opracowań syntetycznych z najbardziej monumentalnymi *Początkami Polski* H. Łowmiańskiego i *Słownikiem starożytności słowiańskich* na czele². Omówienie dorobku myśli językoznawczej na temat nazw *Lach*, *Lęch*, *Lech* i form pokrewnych oraz ich wzajemnego stosunku znajdujemy w pracach T. Lehra-Spławińskiego, M. Rudnickiego, S. Rosponda, a ostatnio M. Karpluk³.

Niniejszy powrót do problematyki nomenklatury lechickiej usprawiedliwić można tym, iż niektóre dotychczasowe ustalenia z nią związane jako wątpliwe wymagają innego rozwiązania.

---

¹ F. P e r s o w s k i. *Lachowie, Lendizi, Lendzaninoi w nazewnictwie X w.* „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu” 9:1958 s. 5-23; t e n ż e. *Studia nad pograniczem polsko-ruskim w X-XI w.* Warszawa 1965 s. 77-91; S. Z a j ą c z k o w s k i. *Podziały plemienne Polski.* W: *Początki państwa polskiego.* T. 2. Pod red. K. Tymienieckiego. Poznań 1962 s. 94-95; S. M. K u c z y ń s k i. *Wschodnia granica państwa polskiego w X wieku (przed rokiem 980).* Tamże s. 239-240.

² H. Ł o w m i a ń s k i. *Początki Polski.* T. 3. Warszawa 1967 s. 131-137; *Słownik starożytności słowiańskich.* T. 3. Wrocław–Warszawa–Kraków 1967 hasła: *Lachowie, Lech, Lędzianie* s. 12, 31-32, 52-53.

³ T. L e h r - S p ł a w i ń s k i. *Lędzice, Lędzianie, Lachowie.* W: *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata.* Poznań 1959 s. 195-209; M. R u d n i c k i. *Prasłowiańszczyzna – Lechia – Polska.* T. 2. Poznań 1961 s. 248-255; S. R o s p o n d. *Ze studiów nad polskim nazewnictwem osobowym.* 3. *O mitycznym Lechu i o Lachach.* „Poradnik Językowy” 1971 nr 7 s. 437-443; M. K a r p l u k. *Skąd nazwa Polski i jak brzmi ona w językach naszych słowiańskich sąsiadów.* „Język Polski” 52:1992 s. 4-9.

Forma *Lach* jest zgodnie uznawana za ruską nazwę przedstawiciela ogółu Polaków. W takim znaczeniu rejestrują ją najstarsze źródła ruskie, poczynając od kroniki Nestora, który na początku XII w. pisał o Lachach: „Slověni že ovi prišedŕše sědoša na Vislě i prozŕvaša sja *Ljachove*, a otŕ tčhŕ *Ljachovŕ* prozŕvša sja Poljane, *Ljachove* družii Lutiči, ini Mazovšane, ini Pomorjane”⁴.

Powszechnie uważa się, że sens tej ponadplemiennej nazwy jest wtórny do znaczenia partykularnego odnoszącego się do zachodniosłowiańskiego szczepu Łędzan // Łędzian o bliżej nie ustalonych siedzibach nad granicą wschodnią, zapisanego przez pisarza bizantyjskiego Konstantyna Porfirogenetę w X w. jako *Lendzanenoi* oraz *Lendzeninoi*. Według wielu badaczy synonimem do tego etnonimu może być forma *Lendizi* = Łędzicy, odnotowana przez Geografa Bawarskiego w IX w.⁵ W obydwu wypadkach nazwę ruską *Lach* należy traktować jako zgrubienie formy podstawowej za pomocą elementu augmentatywnego *-ch*, jak w imionach typu *Stach* : *Stanisław*, etnonimach typu *Moch* : *Moskal* czy wyrazach pospolitych w rodzaju *brach* : *brat*⁶.

Ów p r z e z w i s k o w y charakter *Lacha* sugeruje, iż wbrew powszechnej opinii nie powinno być na gruncie polskim odpowiednika w postaci *Lęch*, gdyż forma krótsza etnonimu mogła być używana jedynie przez Rusinów – sąsiadów Łędzan, którzy samych siebie nazywali pełnymi nazwami na *-anin*, por. podobną dwoistość nomenklatury opartą na opozycji nazwy neutralnej i przezwiskowej: *Polak-Polaczek*, *Ukrainiec-Chochół*, *Rosjanin-Kacap*. Przyjęcie podobnego rozróżnienia w stosunku do *Łędzan-Lachów* powodowałoby usunięcie z obszaru zachodniosłowiańskiego *Lęcha* przyjętego w historiografii polskiej już od XIX w. Nie miałyby wtedy racji bytu pojawiające się w niej nazwy państwa łędzkiego jako *Lęchy* czy *Lęchica*⁷ i jego określanie przymiotnikiem *łęskie*⁸. Wyeliminowanie *Lęcha* z obszaru Polski oznaczałoby również bezzasadność poszukiwania przez T. Lehra-Spławińskiego plemienia *Lęchów* na pograniczu polsko-litewskim⁹. Ich poświadczeniem według autora miałyby być litewska nazwa Polaka *Lenkas*. Tymczasem forma ta daje się dobrze objaśnić jako bezpośrednia pożyczka ruska z epoki, kiedy na gruncie wschodniosłowiańskim zachowane były jeszcze nosówki (IX-X w.)¹⁰.

Nazwa litewska jest równocześnie świadectwem wtórności formy ruskiej *Lach* do *Lęch* z okresu nosówkowego. Podstawą dla tego derywatu powstałego w wyniku

⁴ *Monumenta Poloniae Historica*. T. 1. Wyd. A. Bielowski. Lwów 1864 s. 553.

⁵ H. Ł o w m i a ń s k i. *Łędzianie albo Łędzice*. W: *Słownik starożytności* t. 3 s. 52.

⁶ A. B r ü c k n e r. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa 1970 s. 289.

⁷ E. K u n i k. *Lęchica*. „Kwartalnik Historyczny” 12:1898 s. 3-20, 497-514.

⁸ R u d n i c k i, jw. s. 253.

⁹ T. L e h r - S p ł a w i ń s k i. *Najstarsze nazwy plemion polskich w obcych źródłach*. „Język Polski” 47:1961 s. 267.

¹⁰ B r ü c k n e r, jw. s. 289.

jej mutylacji byłaby również nosówkowa ruska forma z *-e*: *Lęděnin oboczna do *Lęžanin ← *Lędjanin* (por. scs. *Slověnell/Slovjane*)¹¹. Obecność do dziś na gruncie ruskim form wyrazowych z widocznym lub ukrytym *d*: ukr. *lačkyj* ← *ladskij* 'polski', *laduvaty* 'być usposobionym po polsku'¹² każe dla etnonimu *Lęch widzieć podstawę w formie *Lęděnin. Jej pośrednim poświadczeniem może być zachodniosłowiański odpowiednik u Porfirogenety *Lendzeninoi* (zamiast *Lendeninoi) z *dz* zapewne wtórnym do *d* pod wpływem formy obocznej *Lendzaneno*i. Wyrażną podstawę ruską z *d* zawierać może węgierska nazwa Polaka *Lendien* → *Lengyel* (znana już w XI w.)¹³, o ile nie jest ona przejęta wprost od zachodniosłowiańskich Lędzian (wtedy *Lędienie), jeśli plemię to lokować na Podkarpaciu.

Powyższe ustalenia co do ruskiej genezy formy *Lęch* jako przezwiskowego derywatu od zdezintegrowanej podstawy z elementem *d* czyni bezzasadne poszukiwania takiej formy na gruncie polskim, w dodatku niekiedy błędnie wyprowadzanej od podstawy apelatywnej *lędo* 'ziemia przygotowana pod zasiew, wykarczowana, poprzedzająca pole'¹⁴. Mająca powstać od niej dziwaczna forma *Lędch później uproszczona w **Lęch*¹⁵ nie znajduje uzasadnienia ani pod względem formalnym, ani semantycznym, bo *lędo* dla *Lęcha* „to żadna – jak komentuje A. Brückner – osobliwsza cecha”¹⁶. Tymczasem z rzekomym polskim *Lęchem* związana jest w naszej literaturze naukowej ściśle sprawa Lecha.

Pojawiła się ta postać w historiografii polskiej jako twór literacki, za źródło którego uchodzi zlatynizowana forma *Lechitae* = Lechici, użyta kilkakrotnie przez Wincentego Kadłubka w jego *Kronice Polaków* z XII/XIII w. Od tego pisarza formę tę przejęli kronikarze polscy, z których autor *Kroniki Wielkopolskiej* wyprowadził od Lechitów praojca Lecha i osadził go w Gnieźnie. Legendę tę utrwalił Długosz, a znakiem jej żywotności jest istniejące do dziś w tym mieście Wzgórze Lecha¹⁷. Wszedł również od XIV w. Lech do mitologii polskiej w sąsiedztwie pobratymców Czecha i Rusa¹⁸.

Istnieją różne hipotezy na temat rodowodu formy *Lech* 'Polak'. W myśl jednej z nich etnonim ten jest rodzimego pochodzenia jako forma wtórna do pol. *Lęch. Najmocniej broni tego poglądu M. Rudnicki: „Od nazwy *Lęch* Mistrz Wincenty Kadłubek ukuł wyraz zlatynizowany *Lechitae* = Polacy. Zanik nosowości tłumaczy

¹¹ L e h r - S p ł a w i ń s k i. *Lędzice* s. 202.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ A. B r ü c k n e r. *Encyklopedia staropolska*. T. 1. Warszawa 1919 s. 752.

¹⁵ R u d n i c k i, jw. s. 251.

¹⁶ B r ü c k n e r. *Słownik* s. 289.

¹⁷ G. L a b u d a. *Pierwsze państwo polskie*. W: *Dzieje narodu i państwa polskiego*. Pod red. F. Kiryka i in. T. 1. Z. 2. Kraków 1989 s. 7-8.

¹⁸ K. Ś l a s k i. *Lech – eponim*. W: *Słownik starożytności* t. 3 s. 31.

się pochodzeniem Mistrza Wincentego ze wschodniej Małopolski, która zatraciła nosowość samogłosek w swoim narzeczu. Mistrz Wincenty urodził się w Karwowie w 1160 r. pod Opatowem [...], był proboszczem Kolegiaty Sandomierskiej od 1186-1208, a po biskupowaniu w Krakowie od 1207-1218 osiadł jako Cysters w Jędrzejowie od 1218-1223 r., a zatem w swoim własnym środowisku dialektycznym. Mówił więc całe życie swoim rodzimym narzeczem a raczej gwarą, mówił zatem i słyszał *Lech* zamiast *Lęch*¹⁹.

Wywód Rudnickiego, do którego odnieść można wyżej wskazane obiekcje co do bezzasadności przyjmowania formy *Lęch jako rodzimej, budzi ponadto wątpliwości z dwóch innych powodów.

Po pierwsze, nie znajduje potwierdzenia źródłowego istnienie formy *Lęch 'Polak' na terytorium małopolskim. Nie ma jej również – wbrew temu, co twierdzi Rudnicki – na obszarze całej Polski. Autor doszukuje się *Lęcha w nazwie osobowej złożonej *Lęchomir* i w pochodnym od niej toponimie sygnującym miejscowość nad Gopłem: *Lanchomirus* et Dobrosława de *Lanchomirze* 1271²⁰. Dziwaczna ta jednak z punktu widzenia morfologii onomastycznej forma, aczkolwiek teoretycznie możliwa (por. imię *Lechosław*), bierze się z niewłaściwej lekcji powyższych zapisów. W rzeczywistości chodzić może o *Lękomira*, imię wiele razy odnotowane w *Słowniku staropolskich nazw osobowych* w postaci z *Lank-*, *Lanc-* (taką też lekcję nadają autorzy *Słownika* przytoczonym wyżej wyjątkowym zapisom z *Lanch-*)²¹. Brak także bezspornych podstaw do dopatrywania się *Lęcha w śląskiej nazwie plemiennej zanotowanej przez Geografa Bawarskiego w IX w. jako *Golensizi*, a interpretowanej przez Rudnickiego jako *Go-lęch-itjo-i*²², gdyż nazwa ta odczytywana bywa także jako *Goleżyce*, a przy lekcji *Goleżyce* wyprowadzana od podstawy *Gol*-²³. Dalej, nie dają się użyć jako wyznaczniki wschodniego zasięgu państwa Lęchów nazwy typu *Laszki* na Podniestrzu ani nazwa regionu *Podlasie* ← *Podlasze*, gdyż nomenklatura ta jest późnego pochodzenia. *Laszki* notowane dopiero od XIV w. są znakiem obecności Polaków na kolonizowanych przez nich obszarach Rusi Czerwonej, nazwa zaś *Podlasze* znana od XV w. jest ruskim określeniem prowincji na pograniczu litewsko-mazowieckim²⁴. Nie ma wreszcie niczego wspólnego z Lęchami morawskie *Lašsko*, gdyż nazwa ta jest refleksem późnych wędrówek wołoskich:

¹⁹ Rudnicki, jw. s. 251.

²⁰ Tamże.

²¹ *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. 3. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971-1973 s. 324.

²² Rudnicki, jw. s. 252.

²³ T. L e h r - S p ł a w i ń s k i. *Goleżyce*. W: *Słownik starożytności słowiańskich*. T. 2. Wrocław–Warszawa–Kraków 1964 s. 130.

²⁴ J. W i ś n i e w s k i. *Podlasie*. W: *Słownik starożytności słowiańskich*. T. 4. Wrocław–Warszawa–Kraków 1970 s. 172.

mianem siedzib „dólskich Lachów” w ustach pasterzy górskich – Wołochów. Teza zatem Rudnickiego o istnieniu Lęchów – mieszkańców obszernego państwa łęskiego z IV-VIII w. na obszarze od Kujaw i Bramy Morawskiej na zachodzie po Dniestr i Podlasie na wschodzie – nie znajduje uzasadnienia w świetle analizy językoznawczej, toteż związek Kadłubkowego *Lecha* z *Lęchem*, a także z państwem *łęskim* jest z punktu widzenia lingwistycznego nieprawdopodobny.

Drugą wątpliwość co do genetycznego związku między tymi formami budzi przenoszenie stanu stosunków gwarowych w zakresie realizacji nosówek, znanego dopiero od doby średniopolskiej, do XIII w. Czy region sandomierski był wtedy rzeczywiście beznosówkowy? Gdyby nawet tak było, to za niewłaściwy należałoby uznać wynik denazalizacji. Na czas, w którym miałyby się ona dokonać (przełom XII/XIII w.) przypada proces tzw. zlewania się samogłosek nosowych w parę dwóch głosek zróżnicowanych co do iloczasu, ale o jednej podstawie ustnej *a*. Jak czytamy w *Gramatyce historycznej języka polskiego* „obie nosówki bywają w ogromnej większości wypadków jednakowo oznaczane w piśmie, na przykład w dokumentach XIII w.: *Lancaua*, por. **lōk-*; *kanthi*, por. *kōtъ ale *Swantos*, por. **svēt-*; *Wanzowno*, por. **vēz-*; *Podlase* (= Podlęże), por. **lōg-*”²⁵. Zatem oczekiwanym efektem przekształcenia ówczesnego *Lacha w wyniku denazalizacji, tłumaczącej się bądź wpływem gwarowym, bądź tylko graficzną latynizacją (por. *Wāwel* → *Wawel*), byłaby forma *Lach*, a nie *Lech*.

Istnieje jeszcze inna możliwość objaśnienia genezy nazwy *Lech*: jako formy o rodowodzie obcym – ruskim. Wtedy należałoby ją wiązać z ruską podstawą *Lach*. Sugerował to A. Brückner, ale genetycznej zależności formy polskiej od ruskiej bliżej nie omówił: „Gal o Lachach nigdy nie słyszał, ale Mistrz Wincenty znając Ruś, od niej o Lachach się dowiedział i przemycił do swojej kroniki kilkakrotne łacińskie *Lechitae*”²⁶.

Proponowane jest bardzo proste wyjaśnienie przejścia ruskiego *Lacha* w polskiego *Lecha* jako wynik adideacji do rodzimego imienia *Lech*²⁷, augmentatywnego skrótu nazwy osobowej *Lestslaw*. Na możliwość związku obu *Lechów* w *Kronice* Kadłubka zdaje się wskazywać kariera imienia *Lestko* pochodnego od tej samej podstawy co *Lech*: *Lestslaw*, które związane jest z kolejnymi trzema legendarnymi władcami imperium lechickiego²⁸.

Takie jednak proste objaśnienie genezy *Lecha* nie może całkowicie zadowolić, skoro istnieją nieruskie odpowiedniki *Lacha*, które także zawierają w temacie *e*

²⁵ Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa 1965 s. 103.

²⁶ Brückner. *Encyklopedia* s. 752.

²⁷ T. Wasilewski. *Lachowie, Lęchowie*. W: *Słownik starożytności* t. 3 s. 12.

²⁸ J. Strzelczyk. *Od Prastowian do Polaków*. W: *Dzieje narodu i państwa polskiego*. T. 1. Z. 1. Kraków 1987 s. 64.

zamiast oczekiwanego *a*. Nazwa Polaków u pisarza bizantyjskiego Kinnamosa z XII w. (1147 r.) zapisana była jako *Lechoi*. Postać z *e* znana jest w języku serbsko-chorwackim jako *Leh*, w rumuńskim jako *Lech*. W języku tureckim i na całym tureckim i nietureckim Wschodzie (w Turkmenii, Iranie, Arabii) występuje również forma z *e*: *Lechistan* 'Polska'²⁹. M. Rudnicki, który polskiego *Lecha* wywodził od **Lęcha*, również dla tych obcojęzycznych nazw Polski i Polaków szuka związku z lechicką podstawą. „Prawdopodobne, że bizantyńskie Λέχοι jest pożyczką z języka serbochorwackiego, który wcześniej utracił nosowość, więc przemienił lech. **Lęch* > **Lech* [...], rum. *Lech*: *lešesk* może także pożyczka z serbochorwackiego, chociaż nie jest wyłączone, iż postaci bez rezonansu nosowego dostały się do tych ludów w beznosowej wersji wschodnio-małopolskiej”³⁰. Te skomplikowane i mało prawdopodobne drogi migracji wyrazowej są nie do przyjęcia wobec możliwości ustalenia najprostszego kierunku zapożyczeń – z języka ruskiego. Odnieść to należy zarówno do starego bizantyjskiego *Lechoi*³¹, jak i późniejszych nazw z obszaru karpacko-bałkańskiego przenoszonych w wyniku migracji ludności ruskiej (być może w ramach wielokierunkowych akcji kolonizacyjnych wołoskich) bądź tylko łańcuchowego przemieszczania się wyjściowej formy ruskiej coraz dalej od swojego źródła.

Przyjęcie takiego źródła zakłada obecność już na gruncie ruskim formy **Lech*. Nie jest ona filologicznie poświadczona, ale daje się zrekonstruować na tle ruskich procesów gwarowych – dawnej tendencji do przejścia *a* po miękkiej w *e*. Formy tak przekształcone zilustrować można materiałem historycznym: *pěnezi* 1347, *desetiny* XIV/XV w., *kněžъ* 1401, *desět* 1460 itd., czy współczesnym gwarowym: *d'ěkuju*, *žet'*, *čês* itd.³² Pośrednio proces ten poświadczony jest przez staropolski przymiotnik w wyrażeniu *Rzezańska terra* ← *Riazańska ziemia*³³. Taką też ruską postać z wtórnym *e* założyć można dla Kadłubkowego *Lecha*. Na możliwość zetknięcia się pisarza z taką formą nazwy wskazuje bliskość ówczesnej granicy ruskiej, odległej około 30 km od Sandomierza – siedziby proboskiej kronikarza.

Żywotność procesu *'a* → *'e* w regionie ruskiego pogranicza południowo-wschodniego znajduje potwierdzenie w formach nazw miejscowych tamtejszej mapy toponimicznej. Zjawisko uprzednienia *a* przed miękką odnotowane jest jako fakultatywne np. w formach nazw miejscowych: *Knezicze* 1442 AGZ XIII 1587 wobec *Kniażyce*, wieś w b. pow. Przemyśl, *Rzebe* 1552 Fast s. 170 przypis 779,

²⁹ Rudnicki, jw. s. 251-252.

³⁰ Tamże s. 252.

³¹ Wasilewski, jw.

³² A. M. Żowtobriuch, W. M. Rusaniwśkyj, W. H. Sklarenko. *Istorija ukrajinskoji mowy*. Kijów 1979 s. 293-297; W. Kuraszkiewicz. *Zarys dialektologii wschodniostowiańskiej*. Warszawa 1963 s. 48, 56-57, 69-70.

³³ W. Bobek. *Z historii ruskich nazw geograficznych w języku polskim*. „Język Polski” 10:1925 s. 180.

dziś *Rabe*, wieś w b. pow. Lesko, *Duszetyń* 1851 Sch wobec *Duszatyn*, wieś w b. pow. Sanok. Jako proces, który doprowadził do trwałego przekształcenia formy, może być on odniesiony do toponimu *Lecka*, wieś w b. pow. Rzeszów: *Wola Lecka* 1589 Jabł s. 11, od *lecki* ← ukr. *ladskij*, oraz do nazwy *Rzeszów* ← *Rzaszow, pierwotnie *Rzeszow (por. ukr. wsp. *Rjašiw*). Nazwa ta notowana jest w postaci z *e* już od XIV w.: opidum *Rzeschouiense* (1354) CdP I 210, de *Rzeschow* (1358) 1524 KMPp III 118, de *Rzessow* 1365 AGZ IV 6, którą na tle ówczesnego stanu nosówek trudno objaśnić jako formę zdenazalizowaną w stosunku do *Rzeszow. Trzeba zatem założyć istnienie oddziaływania ruskiego procesu *rja* → *rje*: *Rjaszew → *Rjeszew//(pol. *Rzaszow → *Rzeszów*).

Najbliższy Sandomierzowi byłby na mapie toponomastycznej *Leżajsk*, dodatkowo wart wyróżnienia ze względu na nagłosowe *Le-*, takie same jak w *Lechu*. Toponim ten notowany w XIV i na początku XV w. jako *Lanzensko*, *Lanzeysko* AGZ XIII od 1440 r. przekazywany jest przez źródła jako *Lezensko* AGZ XIII 2244. Można formę tę interpretować jako wtórną do postaci z *La-* zapisaną jako *Lazaysko* (1397) Supl. MRP IV₃ 390 (kopia z wtórnym *aj* ← *ań* ← *eń*), *Laszeysko* 1440 AGZ XIII 1426. Co prawda ze względu na XV-wieczne dopiero poświadczenia form z *e* być może nie należy tu wykluczać także rodzimego procesu denazalizacji *ę* (jeśli już wtedy taka nosówka przednia istniała), ale ruskość procesu '*a* → '*e* odnośnie do tej nazwy, jak też wyżej omówionego *Rzeszowa* znajduje uzasadnienie w faktach pozajęzykowych. Obie osady, powstałe najprawdopodobniej za czasów ruskich rządów nad regionem przemysko-bełsko--brzeskim (od początku XI do połowy wieku XIV), legitymują się zapisami *Russkye przedmyescze* (dla *Leżajska*) 1461 MArch 161 i *Ruskawyesz* 1445 AGZ III 2591 (dla *Rzeszowa*), odnoszącymi się do pierwotnych siedzib później już gdzie indziej lokowanych polskich miast³⁴.

W świetle przeprowadzonej wyżej analizy najbliższego kontekstu toponomastycznego dla Kadłubkowego Sandomierza wydaje się wielce prawdopodobne, iż polska nazwa etniczna *Lech* przyswojona została przez kronikarza ze źródła ruskiego. Całkowitą pewność tego sądu osłabić może interpretacja polskiej formy jako upodobnionej do rodzimego imienia *Lech*: *Lestslaw*. W jednym i w drugim wypadku należy wszak przyjąć związek polskiego etnonimu *Lech* z ruskim *Lachem*.

Za nieprawdopodobną w świetle faktów językowych, a również zapewne wysoce hipotetyczną w świetle danych pozajęzykowych, należy uznać tezę o zależności *Lecha* od *Lęcha i państwa *Lęchów. Wyeliminowanie *Lęcha* z obszaru polskiego byłoby kolejną poprawką dotyczącą nazewnictwa własnego wniesioną do

³⁴ Szczegółową analizę wzajemnych interferencji polsko-ruskich na przykładzie nazw tych dwóch osad przedstawiłem w artykułach: *O nazwie miejscowej Leżajsk* („Roczniki Humanistyczne” 29:1981 z. 6 s. 45-56) i *Jeszcze o nazwie miejscowej Rzeszów* („Roczniki Humanistyczne” 33:1985 z. 6 s. 67-87).

historiografii przez onomastykę. Do listy korektur dotyczących właściwej lekcji nazw osobowych: *Miecisław* zamiast *Mieczysław*, *Dobraw/k/a* zamiast *Dąbrówka*, *Siemowit* zamiast *Ziemowit* należałoby dodać poprawkę polegającą na całkowitym skreśleniu z rejestru historycznej nomenklatury *Lęcha, *Lęchicy i pochodnego od nich przymiotnika *lęski, pozostawiając w użyciu zlatynizowane formy *Lechita*: *lechicki* czy rodzime *Lędzanin*//*Lędzianin*: *lędzański*//*lędziański*, *Lędzic*: *lędzicki* (lub od tej i poprzedniej nazwy przymiotnik w formie zdeintegrowanej *lędzki*). Pozostały również *Lech*, ale trochę inaczej niż dotychczas rozumiany.

Zwiążenie przez Kadłubka polskiego Lecha, który stał się elementem ogólnonarodowej mitologii, z ruskim Lachem rodzi ważne pytanie o przyczynę takiej opcji autora. Rozstrzygnięcie tej kwestii jest zadaniem badacza średnio-wiecznych dziejów Polski, zwłaszcza w ich powiązaniu ze wschodnim sąsiadem – Rusią.

WYKAZ SKRÓTÓW

- AGZ – *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*. T. 1-18. Lwów 1868-1903.
- CdP – *Codex diplomaticus Poloniae. Kodeks dyplomatyczny Polski*. T. 1-2. Wyd. L. Ryszczewski i A. Muczkowski. Warszawa 1848.
- Fast – A. F a s t n a c h t. *Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340-1650*. Wrocław 1962.
- Jabł – A. J a b ł o n o w s k i. *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*. T. 7. Cz. 1: *Ziemie ruskie. Ruś Czerwona. A: Registra exactionis*. Warszawa 1902.
- KMłp – *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*. T. 1-4. Wyd. F. Piekosiński. Kraków 1876-1905.
- MArch – A. P r o c h a s k a. *Materiały archiwalne wyjęte głównie z metryki litewskiej od 1348 do 1607 roku*. Lwów 1890.
- Sch – *Schematismus universi venerabilis cleri dioecsoegraeco catholicae premisliensis*. Przemyśl 1851.
- Supl.MRP – *Suplement do Matricularum Regni Poloniae summaria [...]*. T. 1-5. Ed. T. Wierzbowski. Varsoviae 1905-1919.

YET MORE ABOUT LACHU – LĘCHU – LECHU

S u m m a r y

The subject of the so-called lechism and lechic terminology has been extensively discussed by the historiographic and linguistic literature. It is generally agreed that *Lach* is a Russian name of the representative of all Poles. *Lęch is supposed to be a Polish equivalent of this form. Thanks to Kadłubek in the 12th/13th c. there was established a denazalized version *Lech*. The paper defends the thesis that the form *Lęch was never present on the Polish soil. It has not been confirmed by the sources nor can it be indirectly proven on the basis of the so-called łemka terminology (*Podlasze, Laszki, Gol(-t)ęsz(-ż)yce*). The main reason, however, why the name *Lęch was not used by Poles was its nickname character in relation to the basic form *Lędzanin* (*Lędzianin*) or perhaps *Lędzic*. Kadłubek's form *Lech* is a Russian borrowing based on the local form *Lech ← *Lach*. The latter phenomenon may be explained by the fact that there was a tendency in dialect for *a* to be transformed into *e* after a soft vowel. This process has been confirmed in the local historical forms of the towns' names Rzeszów ← *Rzaszów, *Leżeńsko* ← *Lażeńsko* which signal the places near Sandomierz in which Kadłubek created the Polish *Lech*.

Translated by Jan Kłós